

הלכות בישול (שיעור 9)**עירוב נוזלים כלי ראשון וכלי שני**

שיעור מספר 21

בסדרת השיעורים הנוכחית אנו עוסקים בדיני הבישול של כלי ראשון, כלי שני, ועירווי מהם. בשיעור הקודם עסקנו בבישול אוכל המוגדר כ'קלי הבישול'. העמקנו בדיוני הפוסקים במטרה להבין אם ההלכות נקבעות על פי המציאות, או על פי ההגדרה ההלכתית של הכלי שבו נעשה או לא נעשה הבישול. כאשר מדובר בעירוב של נוזלים, יש הרבה פחות מקום להבחנה בין המציאות לבין הגדרים ההלכתיים. לדוגמה – חימום מים קרים על ידי עירובם במים חמים. מים לא עוברים 'בישול', במובן שהחימום מוליד תרכובת חדשה. מה שמשתנה הוא הטמפרטורה-מעלת החום של המים. היה צפוי שבחימום מים מדד אחד בלבד ייבדק – מהי טמפרטורת המים אחרי העירוב – מעל חום מסוים או תחתיו? בשיעור זה נלמד שגם כשמדובר במים, השאלה אם מדובר בכלי ראשון, בכלי שני או בעירווי מאחד מהם עדיין רלוונטית. צריך להבין מדוע. נקדים ונציין –

היכולת לברר מושגים והגדרות למדניות עד לעומקן דורשת עמל משמעותי. הסוגיה שלפנינו נוגעת בשורש הדיון הלמדני. לכן היא סבוכה וקשה להבנה מהרגיל (קחו זאת בחשבון ו"אל ירך לבבכם", גם אם הדרך תהיה קשה). דווקא בשל המורכבות יתחדדו המושגים הלמדניים של כלי ראשון ושני, שעסקנו בהם בשיעורים האחרונים, ונגיע בסוף השיעור, למסקנות ברורות, הלכה למעשה.

א. ערבוב מים חמים וקרים – סוגיית הגמרא

בשיעור 19 עסקנו במחלוקת הראשונים אם ההבחנה ההלכתית בין כלי ראשון ושני מבוססת על מציאות, או על גזירה דרבנן. בשיעור שאחריו ראינו שלפי ראשונים ופוסקים רבים החלוקה בין כלי ראשון ושני מיטשטשת בגלל מציאותם של 'קלי הבישול'. כאמור לעיל ננסה לבחון את ההגדרות באמצעות העמקה בסוגיא של עירוב מים חמים ומים קרים בשבת. נאמר במשנה –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מא עמוד א

משנה. המיחם שפינהו - לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו, אבל נותן הוא לתוכו, או לתוך הכוס, כדי להפשירן.

וביאר אב"י, בגמרא שם –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מא עמוד ב

אמר אב"י : הכי קאמר : המיחם שפינהו ויש בו מים חמין - לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן.

רש"י מסכת שבת דף מא עמוד ב

שפינהו לעצמו מעל האור

חברותא שבת דף מא עמוד ב

המיחם שפינהו מעל האש, ויש בו הרבה מים חמים שהיד סולדת בהם, לא יתן לתוכו מעט מים צוננים, בשביל שיחמו [מפני שיכולים להתחמם], שמא יתבשלו במיחם, אבל נותן לתוכו (של המיחם) מים צוננים בכמות מרובה מהחמין, כדי להפשירן (והתוצאה תהיה, הרבה מים פושרים).

'מיחם' הוא כלי ראשון (כלי בו מחממים את המים). אחר שפינה את המיחם מהאש, אסור להוסיף מים לכלי ראשון כדי לחמם את המים הקרים, אך מותר להוסיף מים קרים כדי שיהיו פושרים. יש חידוש בהיתר זה. לכאורה מרגע השפיכה המים מתערבים זה בזה. המים הראשונים-הקרים, שנשפכים מתחממים, ורק לאחר מכן המים הקרים הנוספים מביאים את התערובת לדרגת חום של פחות מכדי שהיד סולדת (מים פושרים).

אכן היו מהראשונים שהגבילו את ההיתר –

ספר יראים סימן רעד [דפוס ישן - קב]

נותן הוא לתוכו מים מרובים כדי להפשירם – פירוש – מים מרובים בבת אחת שקודם שיתערב קילוח ראשון להתחמם יביא עליו קילוח שני

היראים כנראה הבין שהמים שהוסיף לכלי ראשון לא מתבשלים מיד, אלא שמדובר בתהליך. לכן ההיתר מותנה בכך שהמים ישפכו בבת אחת, כך שגם המים החדשים שיכנסו תחילה, לא יעברו תהליך של בישול (בהרחבות יובאו שיטות נוספות). כדבריו פסקו החיי אדם, משנה ברורה, וש"כ.

❖ הרחבות – מדוע מותר להוסיף מים קרים מרובים לכלי ראשון, ולא חוששים לרגע שבו חלק מהמים מתבשל?

מהו הדין בכלי שני?

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מב עמוד א

תנו רבנן: נותן אדם חמין לתוך הצונן, ולא הצונן לתוך החמין, דברי בית שמאי.

ובית הלל אומרים: בין חמין לתוך הצונן, ובין צונן לתוך החמין מותר.

במה דברים אמורים - בכוס, אבל באמבטי - חמין לתוך הצונן. ולא צונן לתוך החמין.

ורבי שמעון בן מנסיא אוסר.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא.

סבר רב יוסף למימר: ספל הרי הוא כאמבטי. אמר ליה אביי, תני רבי חייא: ספל אינו כאמבטי.

ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי, ואמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא, אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא?¹

מי סברת רבי שמעון אסיפא קאי? ארישא קאי: ובית הלל מתירין בין חמין לתוך צונן, ובין צונן לתוך החמין, ורבי שמעון בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין. - לימא רבי שמעון בן מנסיא דאמר כבית שמאי! - הכי קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא ליה לרבא דלא קפיד אמנא, מדתני רבי חייא: מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, בין חמין לתוך צונן, בין צונן לתוך חמין.

הסוגיה סבוכה ורבת משתנים, מהם נובעים כיווני פרשנות שונים. נעבור על השלבים ללא אזכור דעות הפרשנים כדי לעזור לנו למקד את הבעיות ולהבין מהיכן עולים הלבטים בסוגיה:

בית שמאי אומרים שמותר לשפוך מחמין לצונן, אך לא להיפך.

כבר כאן יש לשאול – באיזה כלי נמצאים ה'חמין' עליהם בית שמאי דיברו? אם כוונתם לחמין הנמצאים בכלי ראשון, המשמעות היא שבית שמאי מתירים עירוי כלי ראשון, זה מפתיע. כמו כן צריך לבחון אם בית שמאי חולקים על היתר הוספת המים לכלי ראשון כדי להפשירן. כמו כן צריך להבין מדוע בית שמאי לא עמדו על החלוקה בין מים רבים ומועטים?

בית הלל הסכימו לדברי בית שמאי כשמדובר באמבטי, אך לא בכוס. בכוס לדעתם, מותרים שני הדברים.

המסקנה המתבקשת היא שאמבטי היא כלי ראשון, וכוס הוא כלי שני. אך מסקנה זו בעייתית, שהרי מלשון בית הלל משמע שלפי בית שמאי אין הבחנה בין כוס ואמבטי. אם אמבטי הוא כלי ראשון וכוס הוא כלי שני, ובשניהם מותר לשפוך מהם על קרים ולא להוסיף קרים להם, יצא שעירוי כלי ראשון (מחמין לצונן של אמבטי) פחות חמור מכלי שני (מצונן לחמין של כוס)!? לכן מסתבר שנאלץ לחפש הסבר אחר להבדל שבין אמבטי וכוס.

רבי שמעון בן מנסיא (להלן – רשב"מ) אוסר. ורב נחמן קבע הלכה כמותו. ברם לא לגמרי ברור את מה הוא אסר. בשלב הזה הגמרא מניחה שיש שלוש דעות –

לפי בית שמאי – מותר לערות את החמין על הצונן, אך לא להיפך, בין בכוס ובין באמבטי.

לפי בית הלל – באמבטי – הלכה כבית שמאי, אך בכוס שני הדברים מותרים.

רשב"מ חולק על שניהם, ואוסר לערות מאמבטי על מים קרים.

מתוך הבנה זו, ולאחר שרב יוסף הציע שגם ספל הוא כאמבטי, המשמעות היא שלפי רשב"מ אין שום אופן בו מותר לערבב מים חמים וקרים. לכן הגמרא תמהה – וכי אין רחצה בשבת כלל? לכן הגמרא מעדנת את דברי רשב"מ, ואומרת שכוונתו היא שגם בכוס קבלו בית הלל את דברי בית שמאי. ולפיכך בין מכוס ובין מאמבטי מותר לערות על מים קרים, אך אסור להוסיף מים קרים לאף אחד מהם.

[סיבוב נוסף בקביעת ההלכה בסוגיה – רב נחמן אמר שהלכה כרשב"מ. הגמרא הציעה שתי הבנות בדברי רשב"מ – כחולק על הרישא של בית הלל, וכחולק על הסיפא. מסתבר שרב נחמן ביאר את הברייתא באופן מסוים. האם ניתן לקבוע שנפסוק כרב נחמן, שפסק כרשב"מ, כאשר איננו יודעים היאך למד רב נחמן את דברי רשב"מ?].

לבסוף מובא שרבא לא הקפיד על הכלי, כלומר, על אופן הוספת מים נוספים לכלי, על סמך דברי רבי חייא, שהתיר לערות מים חמים לקרים ולהיפך.

¹ יש גזירה האוסרת רחצה בשבת (בגזירה זו נעסוק בשיעור בהמשך). תשובת 'במראה הבזק' מופיעה בהרחבות כאן). הגמרא תמהה בדיוק על זה – הצורך בגזירה רומז על כך שיש אופן מותר לרחוץ בשבת, ועליה גזרו.

אם כך יש לברר מהו ההבדל בין אמבטי לכוס, ולבחון כיצד ההבנה תשתלב במה שכבר למדנו אודות כלי ראשון וכלי שני.

שיטת בעלי התוספות

בית שמאי חילקו קטגורית בין עירוי לבין הוספה לכלי בלי להסביר על איזה כלי מדובר. בעלי התוספות הסיקו מכך –

תוספות מסכת שבת דף מב עמוד א ד"ה 'נותן אדם'

נותן אדם חמין לתוך צונן - אפילו בכלי ראשון, דחמין לתוך צונן אינו מבשל ... "ולא צונן לתוך חמין" - אפילו בכלי שני, דגזרי בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון. ובית הלל דפליגי ושרו צונן לתוך חמין, היינו דוקא בכלי שני, כדקתני - במה דברים אמורים - בכוס, משמע דבכלי ראשון מודו בית הלל.

כלומר, בית שמאי ניסחו את הדין בצורה מוחלטת מכיוון שלדעתם יש חילוק מוחלט בין עירוי לבין הוספה. מותר לערות מכלי ראשון על מים קרים, אך אסור להוסיף לכלי שני מכיוון שיש לגזור כלי שני אטו כלי ראשון. היכן מצינו גזירה של כלי שני אטו כלי ראשון?

כנראה שבאוכל רגיל ההבחנה בין כלי ראשון ושני ברורה יותר. אך כאשר מדובר במים המדד היחיד אמור להיות הטמפרטורה, לכן קשה יותר להבחין בין כלי ראשון ושני. תוספות מסכימים שמציאותית כלי ראשון חם יותר מכלי שני. אך כאשר מדובר במים קשה יותר להבחין ביניהם, ולכן כאשר מדובר במים בית שמאי גזרו גם על כלי שני. עדיין צריך להסביר - איך יתכן שעירוי כלי ראשון יהיה קל מכלי שני עצמו? ולשיטת תוספות, הסבורים שעירוי מבשל, צריך להסביר מדוע כאן עירוי מותר!

אומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצונן של מטה מרובים שדרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלים החמין המועטים כלל לפי שמתערבין בצונן המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין שהחמין של מטה מרובין ומתערבין בהן הצונן המועטין ומתבשלין.

לפי ר"ת הנושא הוא לא רק הכלי והעירוי ממנו, אלא כמות המים. כשמוסיפים אחד לשני, זה רומז שהשני הוא המרובה. מותר להוסיף מים חמים לתוך מים צוננים מרובים, מכיוון שהמרובים לא יתחממו. מספר מסקנות עולות מכך -

א. כל היתר עירוי כלי ראשון הוא מים מועטים לרבים. שוב אנו רואים שתוספות מתייחסים מציאותית לתוצאה - אסור לשפוך מים מכלי ראשון על מים קרים מועטים, מכיוון שהתוצאה תהיה שהמים הקרים יתחממו. אם כך אין קטגוריה מוחלטת של עירוי כלי ראשון, אלא יש לבחון מהי הטמפרטורה אליה מגיעים המים, זה המדד האם נעשה כאן איסור בישול או לא.

(אין זה מפתיע לאור המשנה, ממנה למדו שמותר להוסיף אפילו לכלי ראשון אם מוסיף מים רבים שיפשירו את המים, ולא מועטים שיבואו לבישול. בהרחבה הבאה נראה איך ליישם את תירוצי הפרשנים על דין המשנה לבאר את דברי בעלי התוספות).

ב. ברם משמע שמעיקר הדין כלי שני מותר לגמרי (אלא שלפי בית שמאי יש עליו גזירה), למרות שטמפרטורת המים לא בהכרח תהיה קרה יותר מהעירוי מכלי ראשון.

ג. שאלה למחשבה (ולהרחבות) - למסקנת תוספות עירוי מבשל כדי קליפה. מדוע לא מפריע לתוספות שברגע המגע יש בישול? (חיטובו על היראים שהובא בתחילת השיעור. ראו בהרחבות)

❖ הרחבות - מדוע, לשיטת התוספות, מותר לערות מכלי ראשון על מים קרים, למרות שיש רגע בו מגע המים יגרום לרתיחה כדי קליפה?

נעבור עתה להבחנה של בית הלל בין אמבטי וכוס.

תוספות מסכת שבת דף מב עמוד א ד"ה 'אבל באמבטי'

נראה דהאי אמבטי איירי כגון שהוא כלי שני ... מדקאמר 'ספל אינו כאמבטי', והאי ספל על כרחך כלי שני, ... ועוד, דאי באמבטי שהוא כלי ראשון איירי, לא הוה ליה למינקט 'אמבטי', אלא 'מיחם', שהוא לשתייה, דומיא דכוס. ומדנקט 'אמבטי' משמע דבכלי שני איירי.

אם כך השאלה רק מתעצמת - מהו ההבדל בין אמבטי לבין כוס?

ואתא לפלוגי בכלי שני בין כוס, שהוא לשתייה, לאמבטי, לפי שחמין הרבה, ואיכא למיגזר דהרואה אותן חמין כל כך סבור דכלי ראשון הוא.

לפי קריאה זו, מחלוקת התנאים היא כדלהלן -

לפי בית שמאי - עירוי מותר, אפילו בכלי ראשון. אסור להוסיף לכלי שני, מפני הגזירה שהצגנו לעיל.

לפי בית הלל – הגזירה שאמרו בית שמאי נכונה רק בכלי שני שחומם בשביל רחצת כל גופו, שלצורך זה מקפידים שיהיה חם כמו כלי ראשון. בכלי שני רגיל אין גזירה. ולפיכך עולה שבהרתחה שאינה מיועדת לרחצת גופו מותר לערות מכלי ראשון למים רבים, וכן להוסיף לכלי שני.² מהי דעת רשב"מ?

לפי ההבנה שכוונתו היא שבית הלל לא חלקו על בית שמאי, כוונתו היא שבית הלל הודו לגזירה, בין במים שחוממו לרחצת גופו ובין במים שחוממו לשימוש אחר.

לפי ההבנה ש'אסיפא קאי', כוונתו היא שמותר להוסיף מים קרים לכלי שני, אך באמבטי הגזירה כל כך מוחלטת שאפילו אסור לערות מכלי שני למים אחרים (ולכן תמהה הגמרא – אם אפילו אסור לערות מכלי שני, איך חשבו להתרחץ בשבת?). מהי ההלכה לשיטתם?

למאי דמסקינן ד'ספל אינו כאמבטי, קאי אסיפא, בכוס, וסבר שפיר ר"ש בן מנסיא כבית הלל, דאפילו צונן לתוך חמין מותר, ואתיא מתניתין דשריא לתוך הכוס אליבא דהלכתא, דהלכה כר"ש בן מנסיא.

סיכום ההלכה לפי בעלי התוספות –

הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים.

עירוי מכלי ראשון מותר לתוך מים קרים מרובים. בשני המקרים הללו יש ללכת לפי מבחן התוצאה – האם המים המעורבבים יהיו חמים או פושרים?

הוספה לכלי שני רגיל – מותרת. קל וחומר שעירוי מכלי שני מותר.

אך יש גזירה האוסרת להוסיף לכלי שני או לערות ממנו כאשר מדובר במים שחוממו בשביל רחצת כל גופו באמבטי.

שיטת הרשב"א

מבחינת הבנת מהלך הסוגיה ומחלוקות התנאים, דעת הרשב"א קרובה מאוד לדעת תוספות –

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מב עמוד א

נראה דכלים אלו בין כוס בין אמבטי וספל כולן כלי שני הם ... והכא הכי פירושה – נותן אדם חמין, כל שהוא, לתוך הצונן, לפי שהן מתקררין בעירוויין ... אבל צונן לתוך חמין אסור, משום דגזור בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון, הואיל ואפשר דאתי בכלי ראשון לידי איסורא דאורייתא דכלי ראשון מבשל ... ובית הלל מתירין אפילו בצונן לתוך חמין דכלי שני אינו מבשל ... אבל באמבטי שעומדין לרחיצת אדם מחממן הרבה והלכך צונן לתוך חמין אסור לעולם, שאי אפשר לבא לידי הפשר, אלא לידי בישול.

כאמור, מבחינה זו דעת הרשב"א קרובה מאוד לדעת תוספות – בית שמאי גזרו שלא להוסיף מים לכלי שני, למרות שהתירו עירוי מכלי ראשון. בית הלל הודו להם כשמדובר על כלי שני שחומם לצורך רחצת כל גופו באמבטי, אך בכלי שני רגיל התירו להוסיף אליו או לערות ממנו.

תוספות ביארו שיש לבחון את ההלכה לפי מבחן התוצאה – האם בסופו של דבר המים יהיו חמים או פושרים? הרשב"א דחה את ההבחנה הזאת –

ובתוספות פירשו שדרך המערה שנותן המועט לתוך המרובה והלכך חמין מועטין לתוך צונן מרובין אין בהם כח לבשל אבל צוננין מועטין לתוך חמין מרובין מתבשלין, וגם זה אינו מחוור בעיני, דהכא סתמא קתני, לא שנא מרובין ולא שנא מועטין, ולתוך הכוס, ואפילו לתוך מיחם, רגילות הוא לתת צונן הרבה כדי להפשיר מפני שהן עשוין לשתיה ואין אדם שותה חמין גמורין אלא פושרין, והוה ליה למיתני הכא 'צונן לתוך חמין כדי שיחמו אסור, וכדי להפשירן מותר', וכדתי במתניתין.

הערנו לעיל שדברי תוספות מתאימים לדין המשנה המשנה – מותר להוסיף מים לכלי ראשון אם התוצאה היא מים פושרים, וכן להיפך – מותר לערות מים מכלי ראשון אם התוצאה היא מים פושרים. הרשב"א העיר שאם זה נכון, מדוע במשנה הבחנה זו מודגשת, ואילו בסוגיה שלנו אין לה רמז? הרשב"א חזר על כך שהמים המעורבים לא באמת מתבשלים –

אפילו תימצא לומר בעלמא דעירווי דכלי ראשון ככלי ראשון, הני מילי כגון שמערה על גבי תבלין וכיוצא בהן שאין החמין מתערבין בתוכן אלא מכין עליהם בקילוחן ומבשלין, אבל מים במים הן מתערבין ממש בתוך הצונן ואין בהן כח לבשל, אדרבה כל שהן נופלין הן מצטננין וכל שכן הכא בכוס שהוא כלי שני שאינו מבשל.

יש הבדל בין מים רותחים שנשפכים על מאכל ומבשלים אותו, לבין מים שנשפכים על מים, ומתערבים בתוכם, עירוב זה אינו בישול. טענה זו חזרת בדבריו מספר פעמים.

להלכה הרשב"א פסק בדומה לדברי התוספות, אך בלי ההבחנות שהם הבחינו בין מים רבים או מועטים. נסכם את ההלכה לפי שיטתו –

² יש לציין שהגמרא והראשונים עסקו ברחצה שהייתה נהוגה אצלם, ויש מקום לבחון האם וכיצד נכון ליישם את הגזירות הנידונות במציאות של ימינו. כאמור, נושא הרחצה בשבת דורש שיעור בפני עצמו, ולכן אנו מתמקדים בדינם של כלי ראשון ושני לשתיה, ולא נכנסים להשוואות הללו.

לכלי ראשון מותר להוסיף כמות מים גדולה שתצנן את המים הרוותחים (זה נלמד מהמשנה הקודמת).
מכלי ראשון מותר לערות, ומותר להוסיף לכלי שני, בכל כמות שהיא.
ברם יש גזירה על מים שנועדו לרחיצה, האוסרת הוספה לכלי שני, ואפילו עירוי ממנו.

האם לרשב"א לא הפריע שעניינו הרואות (וידינו המרגישות) שהוספה של מים חמים רבים כן מחממת את המים הקרים?

היה מקום לומר שהרשב"א למד שהחילוק בין כלי ראשון ושני הוא קטגורי, ולא מפריע לו שהמציאות נחווית אחרת (כמו שלמדנו בדעת הרמב"ן בשיעור 19). אך הרשב"א כתב במפורש להיפך –

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מ עמוד ב

מה לי ראשון מה לי שני, כל מקום שהוא מתבשל אסור, דלא אמרו כלי ראשון וכלי שני אלא מפני שזה מבשל וזה אינו מבשל, ותנינן (לקמן קמ"ה ב') כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן וקוליס האיספנין שהדחתן זהו גמר מלאכתן, אלמא כל שהוא מתבשל, בין בכלי ראשון בין בכלי שני ואפילו בהדחה בעלמא חייב.

לאור זאת הרשב"א צריך להתמודד עם הטענה המתבקשת – למעשה כאשר מוסיפים מים חמים לתוך קרים, התוצאה היא מים חמים! תוספות התמודדו עם הטענה – הם קיבלו אותה, ולכן סייגו את ההיתרים רק למקרה בו התוצר הסופי הוא מים פושרים. הרשב"א התמודד עם הטענה בצורה מפתיעה –

ואפילו היו מים שהיד סולדת בהן לאחר שנתערבו צונן לתוכן, אינו מחמת הצונן שיש בו להיות יד סולדת, אלא מחמת הראשונים שלא נצטננו.

הרשב"א הסביר שהמים הקרים באמת לא מתחממים. החום המורגש הוא החום של המים המקוריים, שלא מחממים ומבשלים את המים האחרים, אלא רק מתקררים מעט מחמתם.

זו טענה מפתיעה מאוד. לכאורה טמונה בחובה ההבנה שהמים לא מתערבים לגמרי, אלא רק נמצאים זה לצד זה בצורה קרובה כל כך שאדם רגיל חושב שכל המים מעורבבים ונמצאים בטמפרטורה מסוימת, כאשר למעשה נמצאים שם שני סוגים של מים – רוותחים, וצוננים, אך הם כל כך סמוכים זה לזה שקשה להבחין בכך, ולכן חווים אותם כיחידה אחת, בעלת טמפרטורה אחת.
אך הגרש"ז הוכיח שאי אפשר לומר כך –

שמירת שבת כהלכתה פרק א הערה קנד

ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א (זצ"ל) דיש לעיין דהא אם מכניסים שקית ניילון דקה עם מעט מים לתוך כלי שני הם מתחממים הרבה יותר משיעור של יד סולדת בו, ולמה לא יהא בו משום איסור בישול בתולדות אור, דהא כתב הרשב"א.. דטעמא דמותר אף אם היס"ב הוא מפני שהחום אינו מחמת הצונן רק שמעורב עם המים הראשונים שלא נצטננו, ובזה עיננו רואות שהצונן עצמו מתחמם. עכ"ד.

❖ **הרחבות – האם גזירת חום כלי שני לרחצה נגזרה גם באיסורים אחרים מלבד בישול בשבת?**

שיטת הר"ן

ר"ן מסכת שבת דף כ עמוד א

ומסקנא דשמעתא דהלכתא כבית הלל, דקאמרינן "אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא ליה לאבא דלא קפיד אמנא, מדתני רבי חייא: מערב אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין".

הריף פסק כבית הלל, מפני שרבי חייא אמר שאפשר לערב חמין לצונן או להיפך.
שימו לב שהתוספות והרשב"א קבלו את פסיקת רב נחמן כרשב"מ. הריף, לעומתם, פסק כבית הלל.
אך כיצד הסביר את הגמרא? נעיין בביאורו של הר"ן –

הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף כ עמוד א

אבל לא צונן לתוך חמין. אפילו בכוס שהוא כלי שני משום דגזרו בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון: ובית הלל מתירין. דלא גזרי בכלי שני כלל: אבל באמבטי. שהוא כלי ראשון:

בית שמאי גזרו כלי שני אטו כלי ראשון, ובית הלל לא. ומה שהודו בית הלל לבית שמאי באמבטי היינו מפני שהוא כלי ראשון, ולא שני! גזירה זו מפתיעה – מדוע יש צורך לגזור על כלי ראשון, האם אין זה ברור שאסור להוסיף מים לכלי ראשון?

... אף על גב דבמיחם תנן במתניי [דף מא א] שנותן לתוכו כדי להפשירן, הני מילי מיחם שאינו חם ביותר, אבל באמבטי, מתוך שמקפידין הרבה על חומו – אסרו בו אפילו הפשר ...

לכאורה יוצא כך –

מצד הדין – עקרונית יש הבחנה בין כלי ראשון ושני – לכלי שני מותר להוסיף מים, וגם עירוי כלי ראשון מותר. לכלי ראשון אסור, ברם מותר להוסיף מים רבים לכלי ראשון באופן שהתוצאה היא מים פושרים. בית שמאי

גזרו על עירוב מים בכלי שני (מסתבר שמהטעמים שהזכרנו). בית הלל חלקו על גזירה זו, אך הודו שכאשר מדובר בחמין שנועדו לרחיצה אסור להוסיף מים לכלי ראשון אפילו אם יביאו את המים להפשרה, מפני שהם היו מקפידים שמי הרחצה יהיו חמים יותר. נשים לב לדבריו כאן -

ובכלי שני בכולהו גוונני שרי, ואפילו טפי מהפשר. דכיוון דכלי שני אינו מבשל, למאי ניחוש ליה? דאף על גב דתנן 'אבל נותן לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשיר', לא תיודק מינה דטפי מהפשר אפילו בכלי שני אסור, דליתא, אלא משום דכלי שני אינו מבשל, חמין שלו 'הפשר' קרי ליה.

התוספות והרשב"א, שהסבירו כמו בעלי התוספות (בשיעור 19) והיראים (בשיעור 20) נאלצו להתמודד עם הקושי המציאותי, שערבוב המים מביא לחימום הניכר. בשיעור הקודם למדנו שהר"ן חשש רק לבישול בכלי ראשון, ודבריו כאן קרובים יותר לדברי הרמב"ן (שלמדנו בשיעור 19) - כלי שני לא מבשל, ואין צורך לפי הסבר זה להתמודד עם הקושי ולפותרה בדרכים של התוספות (שעידנו את ההלכה כדי להתאים את המציאות) או הרשב"א (שהסביר את המציאות באופן שתתאים עם ההלכה). (מהי דעת רשב"מ לפי הר"ן? אם רשב"מ ארישא קאי, המשמעות היא שבית הלל מודים לבית שמאי שיש גזירה. אם אסיפא קאי, הכוונה היא לאסור עירוי כלי ראשון. אנו שבים ומדגישים - מכיוון שהריף פסק כבית הלל, ולא כרשב"מ, הר"ן עסק בשיטת רשב"מ פחות מהראשונים הקודמים).

פסיקת הרמב"ם

רמב"ם הלכות שבת פרק כב

הלכה ה

אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמים - אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה, וכן לא יתן לתוכה פך של שמן מפני שהוא כמבשלו, אבל נותן הוא מים חמין לתוך אמבטי של צונן.

הלכה ו

מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשיר, ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שהוא מחממן הרבה.

יש לבחון את היחס בין ההלכות -

בהלכה ה' כתב הרמב"ם שאסור להוסיף מים לאמבטי, ומשמע בסוף דבריו שעירוי מהאמבטי - מותר. בהלכה ו כתב שמותר לצקת חמים לצונן או להיפך, אך לא בכלי ראשון.

עיון בדבריו מעלה כמה שאלות -

א. האם אמבטי הוא כלי ראשון או שני?

ב. אם הוא כלי ראשון, האם יש הבדל בין ההלכות?

ג. בסוף הלכה ו הוא מתיר לצקת מים צוננים לחמים ולהיפך, אך אסר בכלי ראשון. האם הכוונה היא ששני הדברים אסורים בכלי ראשון?

מגיד משנה הלכות שבת פרק כב הלכה ה

אמבטי זה כלי שני³, הוא וכן פירשוהו הגאונים ז"ל. והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו, מפני שהמים שבו עומדין לרחיצה, ואדם מחממן הרבה, וזהו שכתב רבינו 'אמבטי של מרחץ' וכן עיקר.

כלומר - דינו של האמבטי, בכלי שני, הוא כדון כלי ראשון רגיל. לשון הרמב"ם רומזת על ההשוואה - על כלי שני לרחצה, ועל כלי ראשון רגיל, נאמר אותו הלשון 'מחממן הרבה'.

אך הכסף משנה התלבט בשאלה רחבה יותר -

ברמב"ם לא מחקר במפורש שמותר להוסיף מים רבים לכלי ראשון באופן שיקרר את המים שבו (לפי הבנה זו, מה שנאמר בתחילת הלכה ו, שמותר לתת מים לתוך המיחם, הכוונה היא שמותר לשפוך אותם לתוך מיחם מרוקן לגמרי, כאשר מטרתו היא להביא את המים הקרים לידי הפשרה). נזכיר שהנחה זו, שמותר להוסיף מים קרים לכלי ראשון אם התוצר יהיה מים פושרים, מבוססת על דברי אביי שלמדנו בתחילת השיעור -

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מא עמוד ב

אמר אביי : הכי קאמר : המיחם שפינהו ויש בו מים חמין - לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחומו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן.

³ ע"פ הגהת הט"ז והב"ח

הכסף משנה התלבט אם פירוש זה הכרחי. הכסף משנה הסביר שיש גם יתרון גדול בדחיית דברי אביי –

כסף משנה הלכות שבת פרק כב הלכה ה

לפי דבריו פה (אם נניח שאסור לחלוטין להוסיף מים קרים לכלי ראשון), לא נצטרך לומר דהאי אמבטי הוי כלי שני ... וגם לא נצטרך לחלק בין אמבטי שהוא כלי ראשון לשאר כלי ראשון, כדברי הר"ן, דאמבטי ודאי כלי ראשון, ודין כל כלי ראשון שווה לו, דלא שרי אלא חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין.

לפי הבנה זו, הגמרא תתפרש כך –

בית שמאי גזרו על כלי שני שנועד לרחצה. ובית הלל חלקו עליהם, ואמרו – בכלי ראשון ודאי שדבריכם נכונים! אסור להוסיף לו, ומותר לערות ממנו. אך זה נכון גם בכלי ראשון שלא מיועד לרחצה. כלומר – בית שמאי גזרו על מים שנועדו לרחצה, ובית הלל חלקו על הגזירה לגמרי. לכן אין הבדל בין האמבטי שהזכיר הרמב"ם בהלכה ה' וכלי ראשון שהזכיר בהלכה ו' (שימו לב שלפי הבנה זו, הרמב"ם פסק כבית הלל, ולא כרשב"ם, כמו שראינו שפסק הריף).

❖ הרחבות – על סמך מה הציע הכסף משנה לדחות את דברי אביי?

אך הוא הציע אפשרות אחרת –

סמך על מה שכתב 'והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שהוא מחממן הרבה' דמשמע דבצונן מועטין מיירי, שהן מתחממן הרבה, אבל בצונן מרובין שרי. ודבר ברור הוא שמה שכתב 'והוא שלא יהיו בכלי ראשון' לא קאי אלא אצונן לתוך חמין, אבל חמין לתוך צונן בכלי ראשון נמי שרי.

לחילופין הכסף משנה הציע בדעת הרמב"ם שקביעתו 'מפני שמחממן הרבה' רומזת לכך שאם המים שהוסיף יקררו את המים, לא יהיה איסור. לפיכך גם בלי שכתב זאת במפורש, עולה בדבריו שמותר להוסיף מים קרים מרובים לתוך כלי ראשון. הבנה זו לכאורה תקבל את דברי המגיד משנה, שאמבטי הוא כלי שני, ודינו שווה לכלי ראשון לשתייה, והעירו משניהם מותר.

לסיכום, יש שתי אפשרויות להבנת שיטת הרמב"ם –

לפי **המגיד משנה** (והאפשרות השניה בכס"מ) – הלכה ה' עוסקת במים שחוממו לרחיצה, ובהם יש גזירה מיוחדת על כלי שני. לפי הסבר זה, שיטת הרמב"ם כשיטת הרשב"א (לא כתוספות, שהרי לא הגביל את היתר העירוי).

לפי האפשרות הראשונה בכסף משנה – אין הבדל בין מים שחוממו לצורך רחיצה ולצורך שתייה. בכל מקרה אסור להוסיף לכלי ראשון, ומותר לכלי שני (כאמור לפי הבנה זו הרמב"ם פסק כבית הלל, ולא כרשב"ם).

סיכום ההלכה לפי שיטות הראשונים השונות

לפי **תוספות** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבים יהיו פושרים. עירוי מכלי ראשון מותר לתוך מים צוננים רבים.

מותר להוסיף לכלי שני, ובדאי לערות מכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הרשב"א** [וכן הרמב"ם לפי המ"מ והאפשרות השניה של הכס"מ] (סימנך – כתוספות, בלי ההגבלה) – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבים יהיו פושרים.

עירוי מכלי ראשון מותר (ללא הגבלות), וכן לכלי שני ומכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הר"ן** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבים יהיו פושרים. עירוי מכלי ראשון מותר. אין גזירה על כלי שני כלל.

האם גזירת כלי שני התקבלה?	עירוי כלי ראשון	הוספה לכלי ראשון	כמי ההלכה?	תוספות
כן – במים לרחצה	אם לא יתחמם מדי (אחרת יש איסור בעירוי כלי ראשון)	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	
כן – במים לרחצה	מותר, מפני שהמים לא באמת מתערבבים	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	רשב"א (והרמב"ם לפי המ"מ)
רק בכלי ראשון, אסור להוסיף מים מרובים שיצננו את המים אם מדובר במים לרחצה	מותר, מפני שרק כלי ראשון מבשל	אם לא יתחמם מדי	בית הלל	ר"ן
לא	מותר (אך לא הסביר מדוע)	אסור	בית הלל	רמב"ם (כס"מ)

לפי הרמב"ם – באפשרות הראשונה שהציע הכסף משנה – אסור להוסיף מים לכלי ראשון. מותר להוסיף לכלי שני. ואין גזירה על מי מרחץ.

❖ הרחבות – ביאור הסיפא של המשנה לאור המחלוקת

ב. עירוב נוזלים – להלכה

השולחן ערוך העתיק את דברי הרמב"ם –

שולחן ערוך (ללא הגהות הרמ"א) אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף יא

אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה. אבל נותן הוא ממים חמין שבוה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן.

סעיף יב

מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשיר; ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן, או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמחממין הרבה.

הרמ"א הוסיף על דבריו את שיטת בעלי התוספות –

שולחן ערוך (עם הגהות הרמ"א) אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף יא

אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אף על פי שהיא כלי שני (תוספות ור"א וטור) אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה. אבל נותן הוא ממים חמין שבוה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן.

סעיף יב

מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים צונן (מרוזים) כדי להפשיר; ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן, או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמחממין הרבה הגה: ואם המים מרוזים כל כך שא"ל שיתבטלו. רק שפינו נכתן. אפילו בכלי ראשון שרי רק שלא יהיה על האש.

הרמ"א פסק כרשב"א. פסיקתו דומה לדעת תוספות, ההבדל הוא שהוא התיר עירוי כלי ראשון ללא הגבלה.

כיצד פסק השולחן ערוך?

אם כוונת השולחן ערוך היא לצטט את הרמב"ם באופן שהבין אותו המגיד משנה, הרי שגם הוא יוצא כרשב"א. אם כוונתו היא באופן הראשון שהציג הכסף משנה, יש מחלוקת בעיקר בשתי הנקודות הללו – אם יש גזירה על אמבטי כלי שני, אם מותר להוסיף מים רבים לכלי ראשון שהוסר מהאש.

עירוי כלי ראשון – להלכה

כאמור, פשט הרמ"א (ואולי גם השו"ע) הוא כרשב"א – שמותר לערות מכלי ראשון על נחל, גם אם התוצר יהיה חם. ברם הפוסקים חששו והחמירו כשיטת התוספות –

משנה ברורה סימן שיח ס"ק עח

אם האמבטי הוא כלי ראשון מותר לערות לתוך מים צוננים אם הם מרובין על החמין

הפוסקים חששו לדעת התוספות, והגבילו את היתר עירוי כלי ראשון למצבים שהמים לא יתחממו מדי. וכך הביא בביאור הלכה בשם הבית מאיר –

⁴ אחרונים הצינו הסברים ברמב"ם. בשיעור הדגשנו את ההבדל בין הראשונים בנושא זה, ולכן הערנו שהרמב"ם לא הסביר במפורש. סביר שלפי שיטה זו ההסבר הוא בכיוון של הר"ן

ביאור הלכה סימן שיח סעיף יב ד"ה * והוא שלא

בספר בית מאיר ... מסיק דלדינא אין להקל בזה נגד דעת התוספות, דנוגע באיסור דאורייתא, וז"ל לכן נלעני"ד לדינא כמו המורגל האידנא שעושין משקה שקורין פאני"ש דהיינו שסוחטין מבעוד יום לימוני"ס הרבה למימיהו, ומערבין לתוכו צוק"ר ומשקה [שקורין ארא"ק], ובשבת ... מערין על תערובות זה מים חמין הרבה שנתבשלו בשבת בהיתר, בעניותנו בודאי צריכים לחוש לדעת התוספות ולאסור מכלי ראשון אלא אם כן אין היד סולדת בם, כי הוא נוגע באיסור דאורייתא דמבשל בשבת. אך בדיעבד נראה לעני"ד דיש לסמוך על הרשב"א והר"ן שמתירין להדיא, ועל משמעות פשוטות לשון הרמב"ם וטור, שחמין לתוך זונן שרי אפילו בחמין מרובין, אף שסברת טעמם קשה עלינו להשיג. ומה שנוהגין נמי הכי במשקה קאפי"ע או טיי"א שמבשלין קודם שבת מעט מים עם קאפי"ע וטיי"א באופן שהוא חזק מאד בטעמו וביום השבת מערין עליהם מים חמין הרבה שנתבשלו בהיתר בזה יש עוד סעד להתיר מטעם היש מקילין המבואר בסט"ו והוא דעת הרשב"א ודעמיה דס"ל דאף בלח שנצטנן אין בישול אחר בישול וכו' עיי"ש לכן אין למחות ביד אחרים העושים אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש אף בזה שלא לערות מכלי ראשון כ"ז שהיד סולדת בו עכ"ל.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשע) פרק א סעיף נב

אסור לערות מכלי ראשון, ואפילו אינו עומד על גבי האש, על משקה קר ... כי העירווי מבשל, לפיכך יש להקפיד שלא לשפוך מכלי ראשון על תמצית תה קרה, אף אם הייתה מבושלת.

הערה קמט

במבושל אין למחות ביד אחרים העושים. אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש.

סעיף נג

מותר לערות מכלי ראשון, ואפילו הוא עומד על האש, על משקה פושר שלא הצטנן מבישולו ... לפיכך מותר לתת תמצית תה שעודנה חמה בתוך הכוס, ולשפוך עליה מים חמים. ומן הראוי להניח את הכלי שבו תמצית התה על גבי דוד השבת עוד לפני השבת כדי שתישאר חמה.

סעיף נד

מותר לשפוך מים חמים, אפילו מכלי ראשון העומד על האש, לתוך כוס שיש בה מים קרים מרובים, ובלבד שהמים הקרים לא יתחממו עד כדי כך שהיד תהא סולדת בהם.

סעיף נה

וכן מותר לשפוך מים קרים מרובים לתוך כלי ראשון המכיל מים חמים (והוא שאינו עומד על האש) בתנאי שישפוך מים קרים במידה שלא יוכלו להתחמם כדי שהיד תהא סולדת בהם. על כן מן הדין שיקפיד לשפוך את המים הקרים בבת אחת, ולא לאט לאט, כדי שהמים החמים שבכלי לא יספיקו להחם את חלקם הראשון של המים הקרים.

ילקוט יוסף שבת ג סימן שיח סעיף מד

מותר ליצוק מים חמים אפילו מכלי ראשון שעל האש [כגון דרך הברז שבצד המיחם] לתוך מים צוננים שבכוס אפילו שאינם מבושלים כלל, אף - על - פי שהמים מתחממים בכדי שהיד סולדת בהם, מפני שהכלל הוא תמיד: שהתחתון גובר על העליון. והואיל וכאן המים הצוננים למטה, הם גוברים על המים החמים הבאים אליהם ומצננים אותן ואין בהם כדי לבשל. ויש אומרים דכל זה באופן שלא יהיו הצוננים שבכוס מועטים שיש חשש שיתבשלו על - ידי המים החמים המרובים שמערים לתוכם. ויש חולקים ומתירים אפילו אם הצוננים מועטים. ונכון להחמיר.

סעיף מה

אסור ליצוק מים צוננים לתוך מים חמים שבכלי ראשון, אפילו העבירוהו מעל האש, כל זמן שהיד סולדת בהם. אבל אם המים הצוננים מרובים כל כך עד שאי - אפשר שיתבשלו רק שיהיו חמים קצת שאין היד סולדת בהם, מותר לערותם אל תוך המים החמים שבכלי ראשון שאינו על האש. ויש אומרים דהיינו דוקא כששופך המים הצוננים בשפיכה אחת, אבל ליצוק מעט מעט אסור, מפני שהקילוח הראשון מתבשל מיד, ומה תועלת יש במה שמצטננים אחר כך. ויש חולקים וסוברים להתיר בכל אופן אפילו כששופך את הצוננים המרובים קימעא קימעא. וטוב להחמיר היכא דאפשר לשפוך את המים הצוננים אל תוך הרוותחים בבת אחת.

רבנות –
סימן שיח סעיפים יא-יב

סיכום**סוגיית הגמרא****תלמוד בבלי מסכת שבת דף מב עמוד א**

תנו רבנן: נותן אדם חמין לתוך הצונן, ולא הצונן לתוך החמין, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: בין חמין לתוך הצונן, ובין צונן לתוך החמין מותר.

במה דברים אמורים - בכוס, אבל באמבטי - חמין לתוך הצונן. ולא צונן לתוך החמין.

ורבי שמעון בן מנסיא אוסר.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא.

סבר רב יוסף למימר: ספל הרי הוא כאמבטי. אמר ליה אביי, תני רבי חייא: ספל אינו כאמבטי.

ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי, ואמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא, אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא?

מי סברת רבי שמעון אסיפא קאי? ארישא קאי: ובית הלל מתירין בין חמין לתוך צונן, ובין צונן לתוך החמין, ורבי שמעון בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין. - לימא רבי שמעון בן מנסיא דאמר כבית שמאי! - הכי קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא ליה לרבא דלא קפיד אמנא, מדתני רבי חייא: מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, בין חמין לתוך צונן, בין צונן לתוך חמין.

שיטות הראשונים

לפי בעלי התוספות –

הסוגיה עוסקת בכלי שני. לפי בית שמאי יש גזירה בנוזלים בכלי שני, ולפי בית הלל גזירה זו היא רק בכלי שני שמיועד לרחצה.

היתר עירווי מכלי ראשון הוא כמו היתר הוספה לכלי ראשון – תלוי בכך שהמים לא יתחממו יותר מדי. ההלכה היא כרשב"מ, שבאמבטי כלי שני יש לגזור הן להוסיף אליו והן לערות ממנו.

הרשב"א ביאר באופן דומה. ההבדל המרכזי הוא בהסבר היתר עירווי מכלי ראשון. לפי הרשב"א המים שמערים עליהם לא מתחממים, אלא רק מקררים את המים שעירו עליהם. לכן אין הגבלה לכמות שמותר לערות מכלי ראשון. לפי המ"מ והביאור השני של הכס"מ שיטתו כרשב"מ.

הריף פסק כבית הלל, ולא כרשב"מ. הר"ן ביאר שבית שמאי גזרו על כלי שני, ובית הלל גזרו רק על כלי ראשון, ואסרו להוסיף מים קרים לכלי ראשון שמיועד לרחצה. לפי הר"ן אין ביטול בעירווי כלי ראשון, וגם לא בכלי שני, בכלל, ולכן אין לו צורך לנמק את היתר העירווי מכלי ראשון.

כאמור, הבנת המ"מ והביאור השני של הכס"מ ברשב"א.

הביאור הראשון שהציע הכס"מ הוא שהרשב"מ למד שאין היתר להוסיף לכלי ראשון, כלל. ובית הלל חלקו על גזירת בית שמאי כליל. בית הלל אמרו לבית שמאי שהם מסכימים שאסור להוסיף מים לכלי ראשון, אך זה לא ייחודי למים לרחצה. ממילא להלכה אין הבדל בין מים לרחצה ומים שאינם לרחצה, אסור להוסיף לכלי ראשון, אך עירווי כלי ראשון והוספה לכלי שני מותרים.

סיכום ההלכה לפי שיטות הראשונים השונות

לפי **תוספות** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים. עירווי מכלי ראשון מותר לתוך מים רבים. מותר להוסיף לכלי שני, ובודאי לערות מכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הרשב"א** (סימנך – כתוספות, בלי ההגבלה) – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים.

עירווי מכלי ראשון מותר (ללא הגבלות), וכן לכלי שני ומכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הר"ן** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים. עירווי מכלי ראשון מותר. אין גזירה על כלי שני כלל.

לפי **הרמב"ם** – באפשרות הראשונה שהציע הכסף משנה – אסור להוסיף מים לכלי ראשון. מותר להוסיף לכלי שני. ואין גזירה על מי מרחץ.

האם גזירת כלי שני התקבלה?	עירוי כלי ראשון	הוספה לכלי ראשון	כמי ההלכה?	
כן – במים לרחצה	אם לא יתחמם מדי (אחרת יש איסור בעירוי כלי ראשון)	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	תוספות
כן – במים לרחצה	מותר, מפני שהמים לא באמת מתערבבים	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	רשב"א
לא בכלי שני, אלא בכלי ראשון, אסרו להוסיף מים מרובים שיצננו את המים בכלי לרחצה אם מדובר במים לרחצה	מותר, מפני שרק כלי ראשון מבשל	אם לא יתחמם מדי	בית הלל	ר"ן
לא	מותר (אך לא הסביר מדוע)	אסור	בית הלל	רמב"ם (כס"מ)

להלכה –

השולחן ערוך העתיק את דברי הרמב"ם. הרמ"א פסק כרשב"א. אפשר להתלבט אם השולחן ערוך פסק כהבנה הראשונה בכס"מ (ואז הרשב"א אינו כרמב"ם) או כהבנה השנייה (ואז הרשב"א כרמב"ם). למעשה הנפקא מינה המשמעותית היא לעניין עירוי מכלי ראשון למים שיתבשלו מהם. הפוסקים למעשה חששו ואסרו זאת.

בשיעור זה למדנו על דיני כלי ראשון ושני ביחס לעירוב נוזלים.

בשיעור הבא נעסוק בצדדים נוספים של כלי ראשון – עירוי מכלי ראשון לכלי ראשון, וכלי ראשון המבשל את עצמו!